

Examensarbete

“Slave trade is a commerce carried to the
highest pitch of human depravity”

*En retorikanalys av Carl Bernhard Wadströms och brittiska
abolitionisters argument mot slavhandeln.*

Författare: Thomas Axelsson och Christoffer Åkerstedt

Examinator: Hans Hägerdal

Handledare: Stefan Amirell

Termin: HT18/VT19

Ämne: Historia

Nivå: Kandidatuppsats

Kurskod: 2H12E

Abstract

The purpose of this study is to investigate how the British abolition movement used the Swedish abolitionist Carl Bernhard Wadström's argument against the slave trade. We want to investigate which rhetoric Wadström himself used and which rhetoric abolitionists used when referring to Wadström's arguments. To investigate which rhetoric is used, we have taken support in Aristotle's theories of rhetoric and, above all, his ideas on the three modes of persuasion, ethos, pathos and logos. The source material that forms the basis of the study is Wadström's book *Observations on the slave trade* and five other types of texts written by abolitionists where Wadström and his arguments against the slave trade are mentioned. The main result we found is that Wadström in his book uses an emotional language to convince his readers of the evil of the slave trade. However, the abolitionists do not use an emotional language in their texts when using Wadström's arguments. Abolitionists used ethos and logos as modes of persuasions to convince that slave trade should be banned.

Keywords; abolition, slave trade, ethos, pathos, logos,

Linnéuniversitetet
Institutionen för kulturvetenskaper

391 82 Kalmar/351 95 Växjö

Tel 0772-28 80 00

kv@lnu.se

” ”

Inledning	4
Syfte	5
Teoretiskt ramverk och frågeställningar	5
Frågeställning	7
Tidigare forskning	7
Abolitioniströrelsen	7
Carl Bernhard Wadström	9
Metod och material	11
Material	11
Metod	12
Diskussion om digitala källor	14
Disposition och avgränsningar	15
Bakgrund	16
Empirisk studie	18
Analys av Observation on the slave trade	18
On the mode of procuring slaves.....	18
Of the manner in which the Africans are treated by the Europeans.....	22
Whether the Africans are naturally inclined to industry.....	23
Reflections.....	24
Texter av abolitionister där Wadström omnämns	25
A letter on the abolition of the slave trade – Wilberforce (1807).....	25
A letter to Wm. Wilberforce, Esq. - Philo-Africanus. (1790)	27
Historical sketches of the slave trade, of its effects in Africa. (1792)	28
The eloquence of the British senate – Hazlitt. (1807).....	29
Cobbett's parliamentary history of England – Cobbett. (1806).....	30
Slutsatser	31
Didaktisk reflektion	35
Arbetets uppdelning	35
Referenslista	37

Inledning

Den 23 februari 1807 röstades *an act for the abolition of the slave trade* igenom av det brittiska underhuset. Med 283 röster för och 16 emot hade nu slavhandeln förbjudits inom hela det brittiska imperiet. Det var det första men också så viktiga steget mot fullständig abolition av slaveriet i Storbritannien.¹ År av kamp och maktspel låg bakom detta beslut och inblandad var en svensk vid namn Carl Bernhard Wadström. Under slutet av 1787 och början av 1788 spenderade Wadström och två andra svenskar, Anders Sparrman som var vetenskapsman och en av Linnés apostlar samt kemisten Carl-Axel Arrhenius, tre månader på Afrikas västkust. Ditskickade av den svenska konungen Gustav III skulle de officiellt utforska kungens egna intressen, antikviteter och naturhistoria. Dock fanns en dold agenda när projektet finansierades, Sverige hade planer på kolonisering. Av okända anledningar kunde inte den svenska trion korsa kontinenten och blev kvar längs kusten under hela vistelsen.² Det var här Wadström bevittnade det hemska i den transatlantiska slavhandeln och det som sedan ledde honom in i den brinnande frågan om förbudet av slavhandeln inom det brittiska imperiet. Efter resans slut begav sig Wadström till London där frågan lyftes i det brittiska parlamentet. Då Wadström med egna ögon bevittnat slavhandeln brutalitet väcktes ett stort intresse för hans beskrivning av andra abolitionister. Redan i april 1788 vittnade han inför en kommitté i det brittiska underhuset i frågan om abolition av slavhandeln.³ Kommande år publicerades Wadströms bok, *Observations on the slave trade*.⁴ Där beskriver han sina observationer under resan och baksidan med den pågående slavhandeln.

Med denna uppsats vill vi undersöka vilka argument Wadström presenterar i sin bok och med vilken typ av retorik de presenteras. Genom att använda oss av Aristoteles tre övertygelsemedel, patos, logos och etos, kommer vi att kunna analysera Wadströms retorik när han framställer sina argument. Vi kommer också att kunna analysera med vilken retorik

¹ Drescher, Seymour, *Abolition: A History of Slavery and Antislavery*. Cambridge University Press, Cambridge, 2009, s. 227.

² Rönnbäck, Klas. "Enlightenment, Scientific Exploration and Abolitionism: Anders Sparrman's and Carl Bernhard Wadström's Colonial Encounters in Senegal, 1787–1788 and the British Abolitionist Movement", *Slavery & Abolition*, 34:3, 425-445, 2013, s. 427.

³ Ahlskog, Jonas, "The political economy of colonisation: Carl Bernhard Wadström's case for abolition and civilisation", *Sjuttonhundratalet*, s. 146-167, 2010, s. 149.

⁴ Wadström, Carl Bernhard, *Observations on the slave trade and a description of some part of the coast of Guinea during a voyage made in 1787 and 1788 in company with Doctor A. Sparrman and Captain Arrhenius*. James Phillips, London, 1789.

hans argument framställs av andra i debatten. Vi kan se eventuella retoriska skillnader och diskutera vad detta kan bero på.

Syfte

Syftet med föreliggande uppsats är att undersöka hur Carl Bernhard Wadströms argument användes av den brittiska abolitioniströrelsen. Vi vill undersöka vilka argument han själv la fram men också hur de användes av andra abolitionister i debatten. Vi vill även undersöka retoriken i argumentationen för att eventuellt se skillnader mellan hur han själv framställer sina argument och hur de presenteras av andra. Uppsatsen kommer att fokusera på Wadströms bok, *Observations on the slave trade* och fem andra texter där Wadström omnämns i slavhandelsdebatten. Uppsatsen syftar till att bidra med ny kunskap och förståelse om hur Wadström bidrog till den brittiska abolitioniströrelsen samt vilken retorik som användes av Wadström och andra abolitionister.

Teoretiskt ramverk och frågeställningar

För att ge studien ett större djup och ge kraft åt analysen kommer ett teoretiskt ramverk att tillämpas. Teorin ger oss en tolkningsram som hjälper till att tolka och fördjupa resultatet. Vi kommer att använda oss av Aristoteles skrifter om retorik och specifikt retorikens tre övertygelsemedel, logos, patos och etos.⁵ Vi vill analysera hur detta används i Wadströms egen bok samt i de texter han omnämns. Detta teoretiska ramverk syftar till att ge ökad förståelse för det sätt Wadströms argument presenteras och nyttjas. Genom Aristoteles begrepp kan vi också göra en jämförelse över retoriken mellan Wadström själv och alla hans omnämmanden. Genom att se till ursprunget och bakom vilka syften han omnämns kan också eventuella skillnader diskuteras. Kanske finns det anledningar till varför Wadströms argument presenteras på annorlunda vis i olika texter.

Aristoteles som levde mellan 384 f. Kr och 322 f. Kr var en grekisk filosof och vetenskapsman. Han spenderade sitt liv inom akademien och både studerade och undervisade i

⁵ Aristoteles. *Retoriken*. Översättning, noter och inledning av Johanna Akujärvi. Med introduktion av Janne Lindqvist Grinde.1. Utg. Retorikförlaget, Ödåkra, 2012.

Athen.⁶ Aristoteles verk retoriken är inte det enda han skrivit på ämnet men det är här han lyfter begreppen logos, patos och etos som vår teoretiska grund bygger på. Detta verk beskrivs som en esoterisk text vilket innebär att den inte var avsedd för publikation utan internt bruk vid akademien. Man har inte kunnat datera verket exakt då det troligtvis skrivits och ändrats under en längre tid. Aristoteles tros ha arbetat med detta under stora delar av sitt liv och boken har inte heller nått sin slutgiltiga form, detta för att den inte var menad för publikation.⁷ Aristoteles bok är utgångspunkten till stor del av dagens retorik, och många av de begrepp som Aristoteles myntar är grunden för den retoriska teorin. Teorin bygger på de tre begrepp som vi i denna studie kommer att använda oss av.

Då vi vill undersöka vilken retorik Wadström och de andra abolitionisterna använder för att presentera sina argument kan vi undersöka på vilket sätt de vill övertyga sina läsare. I vår studie kommer vi använda oss av Aristoteles idéer om de tre övertygelsemedlen.

Aristoteles beskriver etos som att den som ska övertyga om något gör det genom att ha en trovärdig karaktär. Aristoteles skriver att den som vill övertyga om något gör det genom att framstå som en hederlig människa eller att få någon annan att framstå som hederlig då människor tenderar att ha större tillit till hederliga människor. Vidare menar Aristoteles att det finns tre faktorer som gör att en talare framstår som trovärdig utöver de bevis han presenterar. Dessa tre faktorer är att man som talare framstår som förnuftig, har god karaktär och välvillig.⁸

Den andra grundbulten är patos där man försöker övertyga något genom åhörarna och framförallt genom att väcka känslor hos de som ska övertygas. Aristoteles menar att känslor som till exempel vrede, fruktan, medlidande, hopp och så vidare är orsaken till att människor ändrar sig och fattar nya beslut. Ett sätt att väcka känslor hos andra är att visa sina egna, att tala eller skriva på ett sätt som framställer hur upphovsmakaren känner.⁹

Det sista övertygelsemedlet är logos vilket beskrivs som att man försöker övertyga genom argument. Det handlar om att i argumenten bevisa med fakta det man vill övertyga om,

⁶ Aristoteles 2012, ss. 7-10.

⁷ Aristoteles 2012, ss. 11-13.

⁸ Aristoteles 2012, s. 123

⁹ Aristoteles 2012, s. 124

däremot behöver inte fakta i sig vara sann men argumentet måste för åhöraren åtminstone framstå sant. Ett logosargument behöver dock inte alltid handla om att lägga fram konkreta bevis och fakta utan argumentet kan också hänvisa till förnuft och realism för att framstå som trovärdigt. Den teoretiska diskussionen leder oss in på våra frågeställningar där vi syftar till att undersöka retoriken bakom argumentationen:

Frågeställning.

1. Vilka argument mot slavhandeln presenterar Wadström i sin bok *Observations on the slave trade* och vad grundade de sig på?
2. Vilka retoriska övertygelsemedel använder Wadström i boken, varför använder Wadström dessa medel och i vilken mån framstår de som effektiva?
3. I vilken utsträckning överensstämmer Wadströms retorik med abolitionisternas och vad förklarar likheterna och skillnaderna?

Tidigare forskning

Abolitioniströrelsen

Det har skrivits och publicerats mycket om abolitionismen och det är ett väl utforskat område. För att få en övergripande bild av forskningsläget har vi sökt på ”British abolitionism” på Google Scholar och valt ut de böcker som blivit citerade flest gånger och som framförallt var relevanta för vår studie. Vi fick då fram böcker som är stora på området och ger oss en översiktlig bild av det rådande forskningsläget. En nackdel med denna metod är att vi möjligtvis kan missa nyare verk som kan vara relevanta men inte hunnit bli citerade i någon större utsträckning. Givet denna studies begränsade omfattning menar vi dock att denna metod för att få överblick över det omfattande forskningsläget är rimlig.

Christopher Leslie Browns bok från 2006, *Moral capital: Foundations of British Abolitionism* beskriver hur rörelsen grundades i Storbritannien under det sena 1700-talet.¹⁰ Hans bok bygger på den relativt enkla förklaringen till hur rörelsen startade och hans frustration och förvirring över denna enkla redogörelse. Han vill klargöra vad som fick människor att agera

¹⁰ Brown, Christopher Leslie., *Moral Capital: Foundations of British Abolitionism* University of North Carolina Press, 2006

mot slavhandeln och relationen mellan kulturell bestämmelse och individuella åtgärder.¹¹ Enligt honom själv är det tre faktorer som måste diskuteras för att förstå abolitioniströrelsen. Den första hur idéer och värderingar mot slaveri och slavhandel utvecklas. Den andra är hur man skulle kunna reformera imperialism och kolonisering. Den tredje är frigörelse och avskaffandet av slaveriet och slavhandeln.¹²

Seymour Drescher har skrivit mycket på området om abolitionismen. I sin bok från 2009, *Abolition: A history of slavery and antislavery* beskriver han abolitionismen i Storbritannien. Han skriver att brittisk slavhandel nådde sin höjdpunkt samtidigt som abolitioniströrelsen väcktes till liv i landet.¹³ Drescher skriver hur rörelsen växte sig stor och överraskade de som var för slavhandeln. Man var inte beredd på det stora medhåll abolitionisterna fick. I maj 1788 togs frågan om abolition upp i det brittiska underhuset som en dialog mellan folket och parlamentet. Petitionen som lämnades in 1788 hade skrivits under av hela 60 000 människor.¹⁴ Under de första tre åren fokuserade abolitionisterna på att lägga fram bevis och presentera vittnen som kunde styrka det faktum att man skulle förbjuda slavhandel.¹⁵ Diskussionen pågick i omgångar fram till 1807, då man i februari röstade igenom *an act for the abolition of the slave trade*.¹⁶

Brycchan Carey är en annan författare som är framstående forskare om den brittiska abolitioniströrelsen. Han skriver i sin bok *British Abolitionism and the rhetoric of sensibility – writing, sentiment and slavery, 1760 – 1807*, från 2005 om att i slutet av 1700-talet var det vanligt att abolitionister använde en känslomässig retorik för att förstärka sina argument i slaveridebatten.¹⁷ Carey undersöker flera framstående abolitionister under mitten och slutet av 1700-talet genom att analysera tidningsdebatter, debatter i parlamentet, pamfletter och andra politiska skrifter. Ett av Careys huvudsyften är att definiera vad känslomässig retorik är för något och hur det användes av abolitionister i debatten om avskaffande av slavhandeln. Carey menar att en central del i den känslomässiga retoriken är att använda sig av sympati och

¹¹ Brown 2006, s. 1.

¹² Brown 2006, s. 17.

¹³ Drescher 2009, s. 206.

¹⁴ Drescher 2009, s. 215.

¹⁵ Drescher 2009, s. 217.

¹⁶ Drescher 2009, s. 227

¹⁷ Carey, Brycchan. *British abolitionism and the rhetoric of sensibility: writing sentiment and slavery, 1760 – 1807*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, s. 1

särskilt att betona lidandet. Det som skiljer vår studie från Careys blir då att vi undersöker vilka övertygelsemedel som abolitionisterna använde när de själva nyttjade Wadströms argument i debatten.

Carl Bernhard Wadström

Det har inte skrivits särskilt mycket forskning om Wadström och hans insatser för slaveriet. Genom en sökning på Google Scholar och sökordet ”Carl Bernhard Wadström” har vi fått en uppdaterad bild av forskningsläget och vi kan konstatera att det är snålt. Det är framförallt Ahlskogs och Rönnbäcks artiklar som berör Wadström och hans bidrag till abolitionismen. Litteraturvetaren Anders Hallengren har nyligen skrivit en bok som heter ”*The moment is Now: Carl Bernhard Wadström’s revolutionary voice on human trafficking and the abolition of the africanslave trade*” där han bland annat skriver om Wadströms resa till Afrika och hans kamp mot slaveriet. Vi har varit i mejlkontakt med Hallengren där han förklarade att boken har releasedatum 15 april 2019 och att han kunde därför av upphovsrätliga skäl inte ge oss konkreta innehåll från boken och dess resultat. Att det fortfarande görs forskning om Wadström visar på att vårt ämne är aktuellt och att vår studie är högst relevant.

I Jonas Ahlskogs artikel ”The political economy of colonisation: Carl Bernhard Wadström’s case for abolition and civilisation” som skrevs 2010 undersöker han texter skrivna av Wadström i relation till den samtida debatten om avskaffande av slaveriet i Storbritannien. Huvudsyftet med hans artikel är att analysera Wadströms texter och därigenom kunna urskilja Wadströms ideologiska principer.¹⁸ Det är framförallt Wadströms texter *Observation on the slave trade* och *An essay on colonisation* från 1795 som Ahlskog undersöker. Ahlskog skriver att civilisationen hade en central roll för Wadström i avskaffande av slaveriet. Wadström menade att fria och civiliserade kolonier skulle fungera som motargument till afrikansk underlägsenhet och att Afrika skulle vara beroende av europeiskt förmyndarskap.¹⁹ Därför blev det viktigt för Wadström att vägleda hur en civilisation skulle skapas och bevisa att afrikaner var kapabla till att leva i ett civiliserat samhälle. Ahlskog menar att Wadström var påverkad av den skotska upplysningsdiskursen och framförallt av filosofen David Hume när det kommer till civilisationsfrågan.²⁰ För att göra Afrika mer civiliserat behövde afrikanernas

¹⁸ Ahlskog 2010, s. 148.

¹⁹ Ahlskog 2010, s. 154.

²⁰ Ahlskog 2010, s. 160.

situation förändras och deras livssituation förbättras. Det skulle man göra genom att importera lyxvaror vilket han ansåg var civilisationens motor.²¹

Klas Rönnbäck undersöker i sin artikel ”Enlightenment, scientific exploration and abolitionism.” från 2012 hur Wadströms och Sparmans resa till Afrika bidrog till abolitioniströrelsen utveckling och hur de lyckades avskaffa slaveriet.²² Författarens huvudsakliga källmaterial är sammanfattningar från när Wadström och Sparrman vittnade om slaveriet inför det brittiska underhuset. Rönnbäck kommer fram till att Wadström och Sparmans vittnesmål utgjorde ett steg på vägen mot slaveriets avskaffande. Rönnbäck skriver att vanliga argument för slaveriet var att det tropiska livet i Afrika var så odrägligt att livet som slav var att föredra vilket innebar att många abolitionister försökte samla motbevis mot sådana argument. Wadström och Sparmans vittnesmål blev viktiga då de vittnade om att afrikanerna tycktes leva i ett civilt, lyckligt, vänligt och relativt väl ekonomiskt utvecklat samhälle.²³ Rönnbäck menar vidare att Wadström och Sparmans vittnesmål egentligen inte bidrog med någon ny kunskap eller fakta till anti-slaveri ideologin. Mycket av det de sa stämde överens med vad många andra redan hade vittnat om. Varför Wadström och Sparmans vittnesmål fick så stort genomslag, menar Rönnbäck, berodde på att de var vetenskapsmän. Han menar vidare att många abolitionister använde sig av känslorargument i sin retorik mot slavhandeln medan Wadström och Sparrman var unika med att använda en mer vetenskaplig retorik.²⁴ De var båda också intellektuella, lärda män vilket inte var vanligt bland de som vittnade. Detta, menar Rönnbäck, var av yttersta vikt då denna period var samtidigt som piken av upplysningen då vetenskapsmän och vetenskap hade fått allt mer prestige.²⁵ Vidare menar han att detta ledde att många abolitionister strävade efter att använda sig av en vetenskaplig retorik. Rönnbäck skriver dock att Wadström ofta använder sig av känslorargument i sin pamflett *Observation on the slave trade*.

Rönnbäck undersöker specifikt hur Wadströms och Sparmans resa till Afrika bidrog till utvecklingen av abolitioniströrelsen och hur denna rörelse avskaffade slaveriet. I denna undersökning bygger vi vidare på Rönnbäck's resultat för att undersöka vilka argument

²¹ Ahlskog 2010, s. 161.

²² Rönnbäck 2012, s. 426.

²³ Rönnbäck 2012, s. 439.

²⁴ Rönnbäck 2012, s. 440.

²⁵ Rönnbäck 2012, s.339.

Wadström hade mot slaveriet och hur han framställde dem, samt hur dessa argument användes av abolitioniströrelsen i Storbritannien och framförallt vilken retorik de använde. Det är framförallt hur Wadströms argument användes som bidrar till ny kunskap. Carey nämner inte något om Wadström i sin bok vilket öppnar upp för en lucka i vår undersökning då vi undersöker hur just Wadströms argument användes. Vi önskar med denna studie bidra med ny kunskap om hur Wadström bidrog till avskaffande av slavhandeln samt undersöka om den bild forskningsläget beskriver stämmer överens med vårt resultat.

Metod och material

Material

Det källmaterial som ligger till grund för uppsatsen är två typer av material. Den ena typen av källmaterial är Carl Bernhard Wadströms bok *Observation on the slave trade: and a description of some part of the coast of Guinea, during a voyage, made in 1787 and 1788, in company with Doctor A. Sparrman and Captain Arrhenius*. Pamfletten, som är 84 sidor lång, består av vad Wadströms beskrivning av sin resa till Afrika. Pamfletten trycktes 1789, ett år efter att han kommit tillbaka från sin resa. Källmaterialet är ett tryckt material som vi hittat på archive.org. Vi har gjort bedömningen att materialet är äkta då det som står i pamfletten stämmer överens med vad som står i tidigare forskning. Pamfletten är skriven på engelska och blev översatt till svenska 1791. Vi har däremot valt att använda källmaterialet i dess originalspråk för att undvika felöversättningar och det var den versionen som de brittiska abolitionisterna läste.

Enligt Rönnbäck uttryckte Wadström tydligt att han var abolitionist och att han var ivrig att skriva om slaveriet.²⁶ Rönnbäck skriver också att Wadström blev sponsrad av den brittiska abolitioniströrelsen för att skriva pamfletten. Florén, Ågren och Erlandsson skriver i sin bok *Historiska undersökningar* att källmaterialet bör granskas ur fyra källkritiska kriterier, äkthet, närhet, tendens och beroende.²⁷ Källmaterialet kan vara tendentiöst då Wadström var en utpräglad abolitionist och kan ha haft anledning till att överdriva det han sett under sin resa. I vissa delar av pamfletten nämner han händelser som han själv inte bevittnat utan händelser

²⁶ Rönnbäck 2012, s. 433.

²⁷ Florén, Anders, Ågren, Henrik & Erlandsson, Susanna, *Historiska undersökningar: grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018, ss. 77-81.

som han fått berättat för sig. Huruvida dessa händelser är trovärdiga kan man ifrågasätta men som Rönnbäck skriver skiljer sig inte Wadströms vittnesmål från vad andra abolitionister har bevitnat vilket gör dessa händelser trovärdiga.²⁸ När vi har läst om andra abolitionister som använt Wadströms argument i debatten om slavhandeln finns det även andra vittnesmål att läsa från. De vittnesmål som vi har läst stämmer ofta överens med det Wadström beskriver vilket även det ger oss stöd i källmaterialets trovärdighet. Wadström skrev boken ett år efter att han kommit tillbaka från Afrika och han förde dessutom anteckningar dagligen vilket innebär att det inte finns någon anledning att ifrågasätta källmaterialets närhet i någon större utsträckning. Man kan eventuellt ifrågasätta närhetsperspektivet där han som ovan beskrivet hänvisar till andrahandskällor. Å andra sidan ska vi framförallt undersöka hur argumenten framställdes och hur de användes, vilket betyder att trovärdigheten i texterna inte påverkar vår undersökning i någon större utsträckning.

Den andra typen av källmaterial är texter där Wadström omnämns i debatten av slavhandeln. Två av texterna är tal inför ett det brittiska parlamentet som blivit återgivna i skrift av andra författare. Eftersom det är en återgivning av ett tal finns det en problematik då vi inte med säkerhet kan garantera att det är en korrekt återgivning av talet. Två av texterna är böcker skrivna till allmänheten som belyser slavhandel. Den sista texten är ett brev där en anonym författare svarar och kommenterar ett av talen. Fyra av dessa fem texter berör abolitionisten Willam Wilberforce, de båda talen framfördes av honom och det är då också till honom svaret är riktat. Sedan är också en av böckerna skriven av honom själv. Wilberforce var en engelsk politiker som var djupt involverad i abolutionsfrågan, han satt med i parlamentet och förde diskussionen om förbudet mot slavhandeln.²⁹

Metod

Studien bygger på en kvalitativ textanalys där vi analyserar Wadströms bok för att se vilka argument mot slavhandeln han ger i boken samt se till vad de grundade sig på. För att se till vilken retorik som användes av Wadström och hans omnämmanden använder vi en teori om Aristoteles tre övertygelsemedel, logos, patos och etos tillämpas. Det är ur dessa tre begrepp som retoriken kommer att analyseras och diskuteras. Vi kommer att se till vilken retorik

²⁸ Rönnbäck 2013, s. 439.

²⁹ Ahlskog 2010, s. 147.

Wadström använder sig av i sin bok och när han presenterar sina argument mot slavhandeln. Vi kommer också att utföra en liknande analys av de texter där Wadström och hans argument omnämns. Därefter kommer vi att kunna diskutera hur retoriken skiljer sig och vad det kan finnas för anledningar till detta. Aristoteles teorier kommer då inte enbart att användas som ett teoretiskt ramverk utan också som ett verktyg för vår analys.

För att analysera och identifiera Wadströms argument mot slavhandeln kommer vi att använda oss av en argumentationsanalys. Mral, Gelang och Bröms skriver i boken *kritisk retorikanalys – text, bild, actio* att om argumenten i en text är indirekta så måste de göras om till direkta argument.³⁰ De skriver vidare att abstrakta argument ofta stöds av exempel. Eftersom Wadström sällan skriver ut några direkta argument mot slavhandeln i sin bok kommer vi att göra en närläsning av hans bok, plocka ut och sammanfatta viktiga delar för att konkretisera Wadströms argument. Detta kommer vi göra genom att leta efter ord och meningar som förstärker det han skriver, framförallt i hans exempel som han återger i boken. Vi kommer även att genomföra en retorikanalys enligt den kvalitativa metoden. Som Mral, Gelang och Bröms skriver är det ett sätt att se varför ett budskap förmedlas som det gör, vilken den djupare innebörden är.³¹ För att se hur Wadström förmedlar sitt budskap kommer vi att analysera de konkreta argument som vi funnit. Det vi framförallt kommer att titta på är hur argumenten framställs och på vilket sätt Wadström och de andra abolitionisterna skriver. Vi gör en analys utifrån vår teoretiska grund vilket innebär att vi kommer att se till de tre övertygesemedlen, patos, logos och etos.

För att hitta texter där Wadström omnämns har vi använt oss av det digitala arkivet Hathitrust.org. Hathitrust är ett digitalt arkiv med syftet att göra olika typer av textmaterial lättillgängligt på nätet. Vi anser att det är en seriös sida med trovärdigt material då det skapades 2008 av tretton av de största universiteten i Kalifornien. Vi använde ”Wadstrom” som sökord och begränsade oss till åren 1789 – 1807 och enbart valt texter på engelska. Vi fick då upp 170 texter där Wadströms namn omnämndes. Vi undersökte de sidor där Wadström omnämndes med namn och kunde då sälla bort texter som inte gick att använda eftersom de inte på något sätt handlade om slaveri. Vi fick även upp många dubletter som vi

³⁰ Mral, Brigitte, Gelang, Marie & Bröms, Emelie, *Kritisk retorikanalys: text, bild, actio*, Retorikförlaget, Ödåkra, Sverige, 2016, s. 49.

³¹ Mral et al. 2016, s. 13.

fick ta bort från sökningens resultat. Efter första sällningen återstod 15 texter varav vi tillslut valde ut fem av dessa då de var mest relevanta. Anledningen till att vi valde ut just dessa fem texter var att de på ett tydligt sätt visade att de omnämde Wadström och hans argument från boken *Observation on the slave trade*. I de texter vi valde bort var det svårare att urskilja varifrån författarna hade hämtat Wadströms argument eller så var de hämtade från hans bok *An essay on colonisation* eller från hans vittnesmål i det brittiska parlamentet. I och med det urval vi har gjort kan resultatet påverkas då vi inte undersöker vilken retorik Wadström använder i andra verk. Det kan även påverka det resultat vi får fram om hur abolitionisterna använde Wadströms argument. Tillslut har vi på liknande sätt som med Wadströms text gjort en retorikanalys av hur dessa fem texter använder Wadströms argument.

Diskussion om digitala källor

Historikern Lara Putnam skriver i sin artikel ”The transnational and text-searchable: Digitalized sources and the shadow they cast”³² om riskerna med ett digitaliserat material. Hon skriver att vi upplever att det är hela världens material vi har som sökområde. Det är lätt att inbilla sig att materialet är större än vad det egentligen är. Det finns en begränsad mängd material på de olika digitala arkiven. De digitala arkiven tillåter oss att göra mycket begränsade sökningar för att få upp ett specifikt material, detta är givetvis bra och underlättar mycket forskning. Det man måste vara medveten om är de risker som detta medför. Putnam skriver att det idag är lätt att hitta material men att i processen missar man lätt sammanhang som är viktiga för att förstå hur materialet ska bearbetas. Vi tappar de lärdomar som det gamla hederliga arkivgrävandet ger oss. Genom att söka på specifika ord eller personer som vi idag kan göra är det lätt att missa i vilka sammanhang de omnämns.³³

Då vi i studien använder oss av Hathitrust.org för att söka fram hur Wadström omnämns är detta en risk för oss. Genom att i sökningen begränsa oss till åren 1789-1807 och sökordet Wadstrom får vi fram ett begränsat material som sedan bearbetas för att sälla ut texter som är användbara för vi typ av studie. Det blir väsentligt att utföra en genomgång av materialet i sin helhet och inte bara se till de sidor där sökningen får utslag. För att få en rättvis bild av hur Wadström omnämns måste vi se till hela verket och i vilket sammanhang det är skrivet. Som

³² Putnam, Laura. The Transnational and the Text-Searchable: Digitized Sources and the Shadows They Cast The Transnational and the Text-Searchable. *American Historical Review*, 121(2), 377-402, 2016.

³³ Putnam 2016, s. 399.

nämnt är det Hathitrust.org som används i studien. Detta digitala arkiv ger oss de bästa möjligheterna för att hitta Wadströms omnämmanden. Dess sökfunktion lämpar sig ypperligt för vår studie, den ger oss möjligheten att söka på ord, årtal samt språk. Liknade digitala arkiv upplevs inte ha tillgång till lika omfattande material riktat mot studien, de har inte heller den typ av sökfunktion som ger Hathitrust dess fördel. För att ta hänsyn till de riskerna Putnam belyser har vi kompletterat vår bild med hjälp av tidigare forskning. Vi har läst in oss på ämnet och får då större förståelse för källornas sammanhang. Det digitala arkivet ger oss också möjligheten att utföra en studie som annars hade varit omöjlig utan kostsamt och tidskrävande resande för att fysiskt besöka arkiv runt om i världen.

Disposition och avgränsningar

Huvudstudien är uppdelad i två områden. I den första delen beskriver och analyserar vi Wadströms bok. Denna del är också ämnad till att svara på den första och andra frågeställningen, Den andra delen av huvudstudien kommer att bestå av en beskrivning och analys av de texter där Wadström omnämns. Denna del ämnar svara på vår tredje frågeställning. Vidare kommer studiens slutsats där vi kortfattat presenterar de resultat som vi kommer fram till.

Wadström skrev två verk där han presenterade sina tankar och argument om slaveriet. Den ena är boken *Observation on the slave trade* och den andra var ett större verk, *An essay on colonisation*³⁴ som skrevs 1795 och består av cirka 500 sidor. Eftersom vi har begränsat med utrymme har vi valt att enbart fokusera på den förstnämnda boken då den på ett mer konkret sätt beskriver slavhandeln. Vi har valt att avgränsa vår undersökningsperiod tidsmässigt mellan åren 1789–1807. Anledningen till att vi har valt att avgränsa oss under den här perioden är för att Wadströms pamflett publicerades 1789. 1807 infördes en lag som förbjöd slavhandel inom det brittiska imperiet vilket innebar abolitionisternas första stora genomslag.³⁵ Abolitionisternas kamp fortsatte efter slavhandelsförbudet. 1833 instiftades det en lag som förbjöd slaveriet inom hela det brittiska imperiet men vi valde att begränsa

³⁴ Wadström, Carl Bernhard, *An essay on colonization particularly applied to the western coast of Africa: with ... brief descriptions of the colonies ... in Africa, including those of Sierra Leona and Bulama*, Printed for the author by Darton and Harvey, London, 1794-1795

³⁵ Drescher 2009, s. 227.

undersökningen till ett år efter att lagen om slavhandel påbjöds. Abolitioniströrelsen fick också stor spridning i Frankrike tidigt 1800-tal där Wadström också påverkade slavhandelns avskaffande.³⁶ Det fick dessutom spridning i Amerika under 1800-talet. Vi har valt att inte undersöka om Wadströms skrivelser kan ha påverkat rörelsen i Amerika eller andra länder utan valt att begränsa oss till hur han påverkade rörelsen i Storbritannien. Anledningen till att vi har valt att begränsa oss till Storbritannien är dels ur ett tidsmässigt perspektiv, då ett inkluderande av Amerika i undersökningen skulle leda till ett allt för omfattande källmaterial. Vi har även valt att undersöka Storbritannien då det var en västerländsk stormakt som stort inflytande över andra nationer.

Bakgrund

Brown återger rörelsens uppkomst i sin bok, *Moral capital: Foundations of British Abolitionism*. 1783, några månader efter det amerikanska frihetskrigets slut träffades vännernas samfund för sitt årliga möte i London. De lämnade in en ansökan till det brittiska underhuset om att förbjuda brittisk handel med afrikanska män, kvinnor och barn. Under månaderna som följde började en mindre grupp människor träffas för att skriva och publicera abolitionistiska texter, texterna spreds i landet och ökade intresset. James Ramsey tog tillfället i akt att skriva ned vad han bevittnat under sina tjugofem år på en brittisk koloni i Västindien. Genom dessa exempel inspirerades Thomas Clarkson, han skrev en bok som presenterade den brittiska slavhandeln som en tragedi och ett brott. Intresset hade väckts i landet och människor diskuterade frågan. William Wilberforce, en ung riksdagsledamot för Yorkshire uppmanade likasinnade att driva fram en nationell kampanj mot slavhandel för att uppliva diskussionen i det brittiska underhuset. Under våren 1788 verkade det som om den brittiska befolkningen var eniga i att slavhandeln måste utrotas.³⁷

Denna studie är inriktad på abolitioniströrelsen i Storbritannien och Carl Bernhard Wadströms påverkan i debatten om abolition av slavhandel i det brittiska imperiet. Wadström var en svensk ingenjör född i Stockholm men uppväxt Norrköping som specialiserade sig på

³⁶ Riksarkivet. *Svenskt biografiskt lexikon: Carl Bernhard Wadström* [Elektronisk resurs]: SBL. Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon, 2012, s. 671.

³⁷ Brown 2006, s. 1.

kunskaper om gruvdrift. Han var anställd av det svenska bergskollegiet och hade vart inblandad i viktiga byggnationer runt om i Sverige. Innan resan till Afrika hade han inte spenderat mycket tid utanför Sverige.³⁸ Tillsammans med Anders Sparrman och Carl-Axel Arrhenius spenderade Wadström tre månader på Afrikas västkust, mellan oktober 1787 och januari 1788. Det var under denna resa som Wadström bevittnade slavhandelns brutalitet och blev en hängiven abolitionist som resultat.³⁹ Efter resans slut i början av 1788 begav sig Wadström till London för att aldrig komma tillbaka till Sverige.⁴⁰ Väl i London kom Wadström att bekanta sig med en av de mest prominenta figurerna inom abolitioniströrelsen, Thomas Clarkson. Wadström anlände till London när frågan om slavhandeln hade lyfts i det brittiska parlamentet. Då Wadström ansågs ha stor kunskap om situationen i Afrika tyckte Clarkson att han skulle vittna i den pågående debatten.⁴¹ Redan i april 1788 vittnade Wadström i målet om abolition av slavhandeln och i juni kommande år, 1789 publicerades hans bok *Observations on the slave trade*. 1790 vittnade Wadström igen, då hördes han i tre hela dagar om hans observationer av slavhandeln i Afrika.⁴² Efter sin tid i Storbritannien flyttade Wadström till Frankrike där fortsatte att kämpa för slaveriets avskaffande enda fram till sin död 1799.⁴³

³⁸ Rönnbäck 2013, s. 426.

³⁹ Ahlskog 2010, s. 146.

⁴⁰ Ahlskog 2010, s. 146.

⁴¹ Rönnbäck 2013, s. 427.

⁴² Ahlström 2010, s. 149.

⁴³ Riksarkivet 2012, s. 671.

Empirisk studie

Analys av Observation on the slave trade

Som tidigare nämnt är det Carl Bernhard Wadströms bok, *Observations on the slave trade*: som ska analyseras.⁴⁴ Boken släpptes 1789, trycktes och såldes av James Phillips. Boken är skriven över 84 sidor och innehåller Wadströms observationer över den slavhandel som sker på Afrikas västkust. Resan till Afrika syftade inte till att undersöka slavhandeln men det var där som Wadström bevittnade slavhandelns fasor och ett år efter besöket publicerades boken. Boken är som många andra uppdelad i sektioner och kapitel och den börjar med en kortare form av inledning där Wadström lägger tyngd på att det som skrivs i boken har bevittnats med egna ögon. Han ger ett syfte till boken och varför den skrivits, att försvara den del av mänskligheten som lider.⁴⁵ Innehållet är systematiskt uppdelat och ger en tydlig bild av bokens alla delar. Boken består av sex olika sektioner som vidare innehåller kapitel där dessa sektioner och kapitel kommer att analyseras närmare nedan. Vi har valt att inte göra en närmare analys av sektion fyra och fem eftersom de innehåller en beskrivning av kusten respektive problem som européerna skulle möta vid eventuell bosättning. I dessa sektioner finns ingen diskussion om slavhandel och därför faller de utanför ramen för vår studie.

On the mode of procuring slaves

I sektion 1 av boken skriver Wadström om fyra olika sätt för slavhandlare att samla in slavar. Han menar att de samlar in slavar genom krig, plundring, rån, förräderi och olika knep. Det Wadström beskriver är baserat dels på hans egna iakttagelser och dels på vittnesmål från både européer och afrikaner som Wadström kom i kontakt med under sin resa. Wadström menar att européer använde krig som metod för att samla slavar då det möjliggjorde att man kunde ta krigsfångar och göra dem till slavar. Det var inte européerna som förde själva krigen utan Wadström skriver att det var krig mellan afrikanska invånare, framförallt afrikaner som levde inåt i landet. De som togs till krigsfångar, blev hopkedjade upp till fyra personer och transporterades till kusten där slavhandlare befann sig och bytte andra handelsvaror mot slavar. Krigen uppmuntrades av fransmännen, de gav också gåvor till de moriska kungarna så länge de fortsatte att föra krig mot andra afrikanska stammar. Fransmännen såg även till att beväpna morerna så att de kunde fortsätta föra krig, samla in krigsfångar och sälja som slavar

⁴⁴ Wadström 1789.

⁴⁵ Wadström, 1789, s. 1

till fransmännen. Wadström skriver om hur han bevittnade fångar i ett slavgångelse enligt följande, ”I there saw the unfortunate captives, chained two and two together, by the foot. The mangled bodies of several of them, whose wounds were still bleeding”.⁴⁶

I vissa delar beskriver Wadström slavhandeln objektivt och sakligt och i vissa delar använder han ett känslomässigt språk där han försöker påverka läsaren genom att använda förstärkningsord som vädjar till känslor hos läsaren vilket blir tydligt där han beskriver slavgångelsen. Istället för att skriva att han bevittnade fångar som satt hopkedjade använder han ord som ”unfortunate captives” och han beskriver deras fysiska tillstånd på ett sätt som uppmanar till att väcka känslor hos läsaren. Det blir tydligt att Wadström vill förmedla de känslor han själv upplevde till läsaren. Utifrån Aristoteles tre övertygelsemedel använder sig Wadström i det här exemplet av patos då han försöker övertyga läsaren om slavhandelns nackdelar genom att väcka starka känslor och framförallt att läsaren ska känna medlidande.

Wadström beskriver afrikanerna enligt följande ”I have ever considered the negroes as a quiet, inoffensive people, happy in themselves and in one another enjoying the comforts of life, without the intervention of toil and trouble”.⁴⁷ Enligt Rönnbäck var det som tidigare nämnt vanligt att abolitionister försökte samla bevis som motbevisade att afrikaner levde i ett så pass ociviliserat samhälle att slaveriet var att fördras för dem. Hade Wadström inte varit medveten om att kriget handlade om att fånga in slavar skulle han trots att det handlade om något djävulskt syfte. Ovanstående går att koppla till den samtida synen på ”vildar”. Ahlskog skriver att afrikaner ansågs vara dömda som ociviliserade vildar där Europa var kriteriet för civilisation.⁴⁸ Allen skriver om den ”ädla vilden” och utgår ifrån Rousseaus syn på människan. Denna syn innebär att människan till naturen är god men att med civilisation tillkommer egendomar, institutioner och sociala olikheter m.m. vilket i sin tur fördärvar människan.⁴⁹ Vidare skriver Allen att Rousseau beskriver människor som lever ociviliserat som lyckligare och friare än de som lever i ett civiliserat samhälle.⁵⁰ Vi gör då kopplingen att Wadström är präglad av den samtida synen av den ociviliserade människan och ur ett sådant

⁴⁶ Wadström 1789, s. 5.

⁴⁷ Wadström 1789, s. 6

⁴⁸ Ahlskog 2010, s. 156.

⁴⁹ Allen, David *The French enlightenment and its others the mandarin, the savage and the invention of the human sciences*. Palgrave Macmillan, Basingstoke. 2012, s. 73 – 74.

⁵⁰ Allen 2012, s. 74.

synsätt har européernas kontakt med afrikanerna genom slavhandeln varit en bidragande faktor till att afrikanerna krigar med varandra. Afrikanerna har alltså blivit fördärvade av européernas inflytande. I det här stycket gör vi tolkningen att Wadström använder sig av logos som övertygelsemedel. Han använder sig i det här fallet av bevisföring eller åtminstone ger sken för att göra det.

Ett andra sätt för européerna att samla in slavar var genom plundring. Det förekom plundring som var beordrat från kungar och plundring som begicks av enskilda individer. Denna typ av plundring begicks av både européer och afrikaner men Wadström skiljer på dessa genom att kalla plundring som genomfördes av vita för rån. Plundringen skedde genom att kungen gav order till sina militärer att plundra sina egna byar och ta med sig fångar tillbaka. Ibland kom de tillbaka utan fångar och ibland hade man flera stycken med sig. Ett exempel som Wadström beskriver var en plundringsräd där militären kom tillbaka med flera fångar bestående av män, kvinnor och barn. Vissa män försökte slita sig loss och bönade om att inte splittras från sin familj. Wadström skriver hur kvinnorna skrek ut sin sorg och barnen befann sig i hjärtklappningstillstånd och klängde sig fast hos sina mödrar. Deras ögon var svällda av all gråt så att de inte längre kunde gråta. Samtidigt stod militären bredvid och njöt av deras situation. Vidare skriver Wadström hur man försökte dränka ljudet av allt skrik med trummor och blåsinstrument. Wadström beskriver som en scen ur helvete och använder orden "I was never before witness to such a infernal scene"⁵¹

Wadström beskriver ett annat exempel. En handelsman hade på uppdrag av en kung fått utföra en plundring. De flesta fångarna var kvinnor och barn. Dessa fångar blev nedkastade på ett mindre fartyg där Wadström beskriver det enligt följande: "they had been thrown into the sloop as if they had been articles of lumber and devoid of feeling."⁵² Där tvingades de ligga på ojämna ytor och på plankor, oförmögna att röra på sig under åtta dagar. När de kommit fram till Gore och skulle transporteras ut från båten såg Wadström att fångarna hade blåmärken på sina kroppar och att vissa hade flera öppna sår. Han beskriver särskilt ett barn enligt följande: "a poor child in particular, about two years old had a very deep wound in his side, made in the manner above stated. He afterwards upon being landed with the wound

⁵¹ Wadström 1789, s. 12.

⁵² Wadström 1789, s. 14.

contiguous to the ground, to that the sand getting into it put him to exquisite pain.⁵³

Wadström skriver att han nämner detta för att man ska få en liten inblick i hur slaverna hade det på båtarna när de skeppades och vilka inhumanitära tillstånd slaverna hade. I detta stycke och det övre blir det tydligt att Wadström återigen vill påverka läsaren emotionellt genom att jämföra slaverna med timmerstockar, använda känsloladdade begrepp och tydligt beskriva offrens kroppsskador. Även detta går att koppla till övertygelsemedelet patos och framförallt att Wadström vill att läsaren återigen ska känna medlidande.

Wadström beskriver också hur européer själva gick tillväga för att samla in slavar vilket de också gjorde genom plundring men Wadström kallar det då för rån. Wadström skriver att han själv aldrig bevittnade dessa rån utan endast fått det berättat för sig men att det inte fanns någon anledning att misstro detta. Wadström menar att européerna fångade in slavar själva om det fanns tillfälle då de kunde undvika att köpa slavar. Ett exempel som Wadström beskriver var att man lurade afrikaner ombord på fartyg och sa att man ville handla med dem. Ombord på fartygen togs afrikanerna till fånga och fördes till kusten som slavar. Wadström beskriver sådana handlingar enligt följande: "These transactions are not only iniquitous in themselves and therefore derogatory from the character of a civilized nation but are often so fatal in their consequences that those who perpetrate them have a claim to the appellation of devils rather than men."⁵⁴ Återkommande i texten använder Wadström ett språk som vi menar syftar till att betona hur onda och ociviliserade de som bedrev slavhandel var. Detta gör han bland annat flera gånger i texten genom att likställa metoder för att samla in slavar som något djävulskt. I ett exempel som nämns längre upp i texten använder Wadström begreppet "infernal scene" för att beskriva det hemska han bevittnade. I detta stycke menar vi att Wadström använder både förstärkningsord och begrepp som syftar till att beskriva slavhandlarna som dåliga och onda människor. Vi menar att Wadström i det här fallet framförallt använder sig av patos som övertygelsemedel och att han vill att läsaren ska känna vrede och medlidande genom sättet han beskriver slavhandlarna.

⁵³ Wadström 1789, ss. 14-15.

⁵⁴ Wadström 1789, s. 19.

Of the manner in which the Africans are treated by the Europeans

Bokens andra sektion belyser hur afrikanerna behandlades av européerna på plats. Sektionen är uppdelad i två kapitel, det första hur afrikanerna som själva var slavhandlare behandlades och det andra hur slavar behandlades.

I det första kapitlet om hur de afrikaner som var slavhandlare behandlades skriver Wadström att vita anser sig vara starkare och berättigade att bruka våld och bedrägeri mot de svagare svarta. Han beskriver hur vita anser sig ha rätten att göra detta. Det beskrivs också att svarta brukar samma metoder mot varandra. Wadström beskriver hur européerna bestämt att de har ett övertag. Européerna fuskade med precis allt, varor byts ut och felaktiga vägningar utförs för att bedra afrikanerna. Wadström återger att han med egna ögon bevittnat hur afrikaner medvetet påverkats av alkohol för att förhandla fram bra priser på slavar.⁵⁵ ”I have repeatedly been an eye-witness of such villainy.”⁵⁶ Det är ett återkommande fenomen att Wadström skriver ut fraser likt den ovan, att han sett det med egna ögon. Förutom att det i bokens inledning är förklarat finns det också utskrivet ett flertal gånger. Han lägger på flera platser i boken stor vikt vid att han själv gjort observationen. Kanske är det så att Wadström vill trycka på det faktum att han till skillnad från många andra skriver utifrån egna erfarenheter. Det bygger inte på andras utsagor utan på hans egen vistelse. Ser man till Aristoteles tre övertygelsebegrepp kopplar vi detta till etos. Wadström vill övertyga lyssnarna att han är trovärdig och hederlig och därför ska läsarna tro på vad han skriver. Genom att ofta återkoppla till sig själv som vittne förstärks detta och läsarna påminns genom boken.

I det andra kapitlet återger författaren hur man behandlade afrikaner som var slavar. Wadström skriver att det finns två typer av slavar, de som föds in i slaveriet och de som aktivt blir förslavade. Vissa afrikaner säljs som slavar för att de begått extremt små brott och slaveri blir straffet. Det är också unga kvinnor som säljs och nyttjas som sexslavar. Slavarna behandlas som vilda bestar, Wadström skriver ”treated exactly like wild beasts”.⁵⁷ De hålls inlåsta och sammankedjade i mycket trånga fängelsehålor. De beskrivs bli behandlade värre än grisar. Wadström skriver att han är mycket ledsen att behövt bevittna detta lidande.⁵⁸ Han använder sig av liknelsen vilda bestar och värre än grisar. Här tolkar vi att han återger en bild

⁵⁵ Wadström 1789, ss. 26-27.

⁵⁶ Wadström 1789, s. 28.

⁵⁷ Wadström 1789, s. 29.

⁵⁸ Wadström 1789, s. 28-30.

som läsaren lätt ska kunna relatera till, det blir en enkel liknelse som läsaren kan ta till sig. Skriver man att slavarna behandlades värre än grisar färdas tanken snabbt till det förminskade eller obefintliga människovärde som slavarna hade.

Liknelser som den ovan går att hitta genom hela boken, Wadström använder sig ofta av ett bildligt sätt att skriva och förklara sina observationer. Han lägger också in sina egna känslor i texten, som ovan där han uttrycker sin egen sorg att ha behövt bevittna lidandet. Förutom att lägga in sina egna känslor i texten väddar Wadström till läsarens känslor, han målar upp bilder som träffar läsaren och väcker starka känslor. Med andra ord använder han sig i stor utsträckning av patos, det vill säga han skriver och använder sig av en retorik som griper tag och framkallar en viss känslöstämning.

Whether the Africans are naturally inclined to industry

Bokens tredje sektion handlar om huruvida afrikanerna är naturligt benägna att arbeta. Även denna sektion är uppdelad i två kapitel. Första kapitlet handlar om hur de är naturligt benägna att arbeta i andra länder och det andra kapitlet hur de är benägna att arbeta i sitt eget land i sitt eget land.

I sektionens första kapitel beskrivs en undersökning där man upptäckt att afrikaner på plantager i Västindien arbetar bäst när de blir tilldelade en uppgift och får sluta när det är klart. De påstås alltså arbeta bättre genom en uppgiftsfokuserad arbetsdag än fast utsatta timmar som ska genomföras.⁵⁹

I det andra kapitlet beskrivs hur européerna tycker att afrikanerna är underutvecklade och att de inte kan leva civiliserat, vilket Wadström tycker är felaktigt. Abolitionismens motståndare hade detta som största argument. Att afrikanerna var så underlägsna och ociviliserade gentemot européerna att slaveri var att föredra, de fick ett bättre liv genom slaveri.⁶⁰ Wadström skriver att de behöver introduceras för saker som kan stärka deras intellekt, nya objekt som kan få dem att utvecklas. Det återges ett exempel där en kung får skjortknappar och bli mycket nöjd och fascinerad. Wadström använder sig ofta av exempel för att underbygga sina resonemang. Han presenterar en tanke som han sedan följer upp med ett

⁵⁹ Wadström 1789, s. 31.

⁶⁰ Ahlskog 2010, s. 150.

konkret exempel från sina observationer. Resultatet blir att det ger tyngd till det han skriver och läsaren får ta del av vart hans tankar kommer ifrån. Wadström skriver att afrikanerna behöver bli introducerade för lyxvaror, det vill säga varor som inte är absolut grundläggande för mänskligt behov. Lyxvarorna ska göra att de inte längre kommer leva som djur och på så sätt bli civiliserade. Han ger också exempel på en kung som anses vara mycket intellektuell och som både kan läsa och skriva arabiska. Kapitlet går ifrån den huvudsakliga frågan om hur afrikanerna är naturligt benägna att arbeta i det egna landet. Det landar istället i en diskussion där civilisationsfrågan diskuteras.⁶¹

I det här stycket gör vi tolkningen Wadström använder logos som övertygelsemedel. Han presenterar sina argument genom att spela på förnuftet hos läsaren och vill genom sina sanningar presentera en lösning. Där han skriver att afrikaner bör introduceras för lyxvaror är ett tydligt logosargument där han lägger fram ett rationellt argument. Vi tolkar att Wadströms argument om att afrikaner bör introduceras för lyxvaror är baserade på liberala tankegångar vilket vår analys kan ta stöd av i Ahlskogs text. Ahlskog skriver bland annat om David Hume och hans teorier om civilisation och att Wadström var inspirerad av dessa teorier. Ahlskog skriver vidare att Hume menade att lyxvaror och önskan om att få lyxvaror var viktigt för ekonomisk utveckling.⁶²

Reflections

Den sjätte och sista sektionen av boken består enbart av Wadströms reflektioner av det han tidigare skrivit, där för han en diskussion om slavhandel och varför det ska förbjudas. Han skriver att handel med slavar är höjden för mänskligt sedefördärv. Han skriver ”slave-trade is a commerce carried to the highest pitch of human depravity”.⁶³ Wadström är däremot för kolonisering av Afrika, han ser fördelarna med att kunna bruka jorden och ge vinning åt både européer och afrikaner. Ytterligare en fördel han ser är att man då ska ta ansvar för det afrikanska folket som bor där, genom att man exempelvis utvecklar utbildning och sjukvård.⁶⁴ Det är vanligt förekommande att man ser länder och dess kolonier som föräldrar och barn, skriver Wadström. Han ser inte det som ett rättvist uttalande, eftersom det inom familjer finns en viss respekt som man i dagsläget inte visar sina kolonier. Det handlar snarare om

⁶¹ Wadström 1789, s. 31-35.

⁶² Ahlskog 2010, ss. 160-161.

⁶³ Wadström 1789, s. 53.

⁶⁴ Wadström 1789, s. 57.

utnyttjande än strävan att lyfta kolonin till den standarden av moderlandet.⁶⁵ I sin diskussion trycker Wadström på de mänskliga drivkrafterna, vilja och förståelse. Han skriver att genom utveckling måste förståelsen bli större än viljan och enligt Wadström är det grunden för civilisation och utbildning. Man måste ha en förståelse för det man gör och hur det påverkar, inte bara agera genom ren vilja och girighet.⁶⁶ I reflektionernas slutkläm skriver Wadström på ett känslomässigt och nästan poetiskt vis att nya bosättningar ska upprättas längs kusten. Bosättningarna ska inte ha något annat syfte än att erbjuda den inhemska befolkningen civilisationens fördelar. Han skriver att det nu svaga och skygga folk ska erbjudas utbildning och undervisning för att kunna stå som det nobla folk de egentligen är. Afrikanerna ska inte längre vara slavar utan människor.⁶⁷

I boken sista del skriver Wadström med ett stort patos, han blandar in både sina egna känslor och engagerar läsarna. Han återger sin förtvivlan för slavhandeln samtidigt som han hoppfullt skriver om hur civilisationen kan rädda afrikanerna. Här visar han också prov på logos, han argumenterar för hur kolonisering kan hjälpa folket och på vilket sätt det kan gå till. Argumenten är drivna av Wadströms tes att europeiska bosättningar med syftet att hjälpa afrikanerna skulle vara lösningen. Vi tolkar det som att Wadström syftar till att informera och undervisa sina läsare, han problematiserar inte bara slavhandeln utan kommer med lösningar.

Texter av abolitionister där Wadström omnämns

A letter on the abolition of the slave trade – Wilberforce (1807).

Denna bok skrevs av William Wilberforce 1807 och presenteras som ett brev om abolitionen av slavhandeln till invånarna och markägarna i Yorkshire. Wilberforce var en ung riksdagsledamot för Yorkshire och starkt involverad i abolutionsrörelsen.⁶⁸ I boken har författaren samlat information och argument mot slavhandeln, Wadström är en av många som omnämns. Wilberforce nämner Wadström i ett sammanhang där afrikaners lynne och naturliga kvaliteter diskuteras. Enligt Wilberforce beskriver Wadström afrikanerna enligt följande: ”Mr. Wadstrom (in Africa, about 1787–8.) thinks the Africans very honest and hospitable; was treated by them with all civility and kindness”.⁶⁹ Wadström är övertygad om

⁶⁵ Wadström 1789, s. 55.

⁶⁶ Wadström 1789, s. 59.

⁶⁷ Wadström 1789, ss. 60-61.

⁶⁸ Brown 2006, s. 1.

⁶⁹ Wilberforce, W. *A letter on the abolition of the slave trade: addressed to the freeholders and other inhabitants of Yorkshire*. London: Printed by Luke Hansard & Sons, for T. Cadell and W. Davies. 1807, s. 368.

att afrikanerna överstiger de européer han känner i tillgivenhet. Han hade överraskats av afrikanernas tillverkning och produktion av bomull, indigo, järn, tvål, trä, krukmakeri, läder och mycket annat. Wilberforce skriver att Wadströms menar att afrikanerna arbetar med guld bättre än han tidigare sett och de tillverkar finare smycken och prydnadssaker än i Europa. De beskrivs kunna tillverka tyg och läder med ovanlig prydighet. Smidning av järn är också något som lyfts i diskussionen och afrikanerna tillverkar det med stor skicklighet på städ gjorda av mycket hårt trä. Afrikanerna beskrivs vara särskilt skickliga på att arbeta med guld och järn och kan mäta sig eller vara bättre än européerna.⁷⁰ I detta stycke använder Wilberforce en retorik där han använder Wadströms skildringar för att bevisa att afrikanerna är civiliserade och att de är skickliga arbetare vilket som tidigare nämnt var ett vanligt motargument av abolitionisterna. Wilberforce använder sig av logos som övertygelsemedel då han använder Wadströms skildringar som ett bevis och fakta. Vi gör även tolkningen att utifrån Aristoteles övertygelsemedel, använder Wilberforce sig av etos. Han använder sig av Wadströms skildringar och argument då han vet att de väger tungt i debatten eftersom Wadström var en upplyst vetenskapsman. Att Wadströms argument var av tyngd tar vi stöd av Rönnbäcks text där han beskriver att Wadströms argument fick stort genomslag pga. att han var en vetenskapsman.⁷¹

I Wilberforce bok diskuteras också afrikanernas kommersiella benägenhet. I boken beskriver Wilberforce hur Wadström anser afrikanerna vara extraordinärt skickliga när det kommer till handel och jordbruksindustri. Vidare beskriver Wadström: "the slave-trade makes it dangerous for the Negroes to pass from one part of their country to another and is the chief hindrance to the improvement of the cultivation since they never venture into the field unless very well armed".⁷² Retorikern som används av Wilberforce är att använda Wadströms vittnesmål som ett sätt att betona att afrikanerna är på samma nivå, i alla fall arbetsmässigt, som européerna. Det gör han genom att använda sig av förstärkningsord som till exempel att afrikanerna är extraordinära genier inom vissa områden, att de ofta är bättre än européer och att de är de skickligaste arbetarna han sett. Wilberforce använder sig också av en retorik där han konkret skriver att slavhandeln hotar den afrikanska utvecklingen.

⁷⁰ Wilberforce 1807, ss. 368-369.

⁷¹ Rönnbäck 2012, s. 440.

⁷² Wilberforce 1807, s. 370.

Det tydligaste övertygelsemedlet som Wilberforce i det här fallet använder är logos då han ger ett rationellt argument för att afrikanerna är kapabla till utveckling och civilisation om det inte vore för slavhandeln. Anmärkningsvärt är att övertygelsemedlet patos saknas i Wilberforce retorik i det här fallet.

A letter to Wm. Wilberforce, Esq. - Philo-Africanus. (1790)

Brevet eller rättare sagt 62-sidiga bok publicerades 1790 och skrivs som ett svar eller kommentar till Wilberforces argument mot slavhandeln i det brittiska parlamentet. Redan i början av svaret förstår man att detta är anonymt skrivet och att Philo-Africanus som författarnamnet presenteras som är en pseudonym. Författaren presenterar sig själv som en abolitionist och starkt emot slavhandeln, dock har han invändningar mot delar av Wilberforce argumentation. Wadström omnämns i denna text och författaren beskriver hur Wadström påstår att de franska slavskeppskaptenerna blandar kvicksilver i slavarnas mat, Philo-Africanus skriver, ”Mr. Wadstrom tells us, that the French captains take out a quantity of mercury, which they mix with the food of the slaves”.⁷³ Dom blandade kvicksilver för att ge en typ av berusning som skulle resultera i att slavarna inte var medvetna om att skeppet lämnade hamnen och seglade ut på Atlanten. Philo-Africanus skriver att Wilberforce försäkrar lyssnarna om att det faktiskt stämmer. Det faktum att slavarna inte ska vara medvetna om skeppets avsegling vill Philo-Africanus dementera. Han skriver att skeppet måste lämna ankar innan avsegling att detta är ordentligt högljutt. Samt att man ofta saluterar, även detta skulle göra slavarna medvetna om skeppets avsegling. Det man kan utläsa av Philo-Africanus text är en besvikelse över vissa faktafel i Wilberforce argumentation och i detta fall även Wadströms observation.⁷⁴ Det Wadström och Wilberforce vill få ut av observationen borde vara det övergrepp att droga slavarna med kvicksilver. De använder det som något negativt, de ser inte det som något humant. Philo-Africanus vill dementera det faktum att det får slavarna omedvetna om skeppets avgång, han menar att slavarna blir drogade av kvicksilver samt att de faktiskt är medvetna om att skeppet lämnar kusten. Philo-Africanus skriver ofta att han inte vill misskreditera Wilberforce och att de vill samma sak, förbjuda slavhandeln. Det han vill är att Wilberforce ska vara hårdare i sin argumentation, trycka på både kvicksilvret och att det faktiskt inte hjälper. Philo-Africanus använder sig inte av källor när han framför sina argument vilket gör det oklart varifrån han hämtat sin information, har han fått det återberättat

⁷³Philo-Africanus, p. *A letter to Wm. Wilberforce, esq.*. London: Printed for J. Debrett. 1790, s. 26.

⁷⁴ Philo-Africanus 1790, s. 26.

eller har han själv gjort observationen. Till skillnad från Wadström framför Philo-Africanus sina argument sakligt, han spelar inte på läsarens känslor. Det man kan utläsa av Philo-Africanus text är att han tycker att Wilberforce och Wadström underdriver i sina argument och att det inte hjälper deras sakfråga. Philo-Africanus bygger inte upp sig själv som en trovärdig karaktär i sin text, han hänvisar som sagt inte till några speciella källor. Det han skriver kan i många fall anses vara rimligt och eventuellt sant men han återger inte vart informationen kommer ifrån vilket medför att texten inte känns lika trovärdig som den annars kunde gjort.

Vi menar att Philo-Africanus använder sig av övertygelsemedlet logos i sin text då han förlitar sin argumentation på fakta. Oavsett om faktan är sann eller inte är det fortfarande enligt det mönster han bygger sina argument och iakttagelser på. Vi kan även i denna text urskilja en avsaknad av patos som övertygelsemedel men även etos saknas.

Historical sketches of the slave trade, of its effects in Africa. (1792)

Publicerad 1792 och skriven av John Pennington även känd som Baron Muncaster är detta en text om slavhandeln ur ett historiskt perspektiv och riktad till det brittiska folket. Författaren vill se till slavhandelns ursprung och hur den utvecklats, fokus ligger på effekterna för den afrikanska västkusten och det elände befolkningen drabbats av i närmare 300 år.⁷⁵ I boken förs det en diskussion om de olika sätt afrikaner blev förslavade och ett sätt var att kriminella afrikaner såldes som slavar på grund av begångna brott. I kapitlet lyfter författaren Wadströms observation om att det förekom förslavning på grund av brott men att det var en mycket liten del av slaverna. Pennington citerar Wadström, "There are some slaves sold in consequence of their crimes, but he is sure they make the smallest part".⁷⁶ Penningtons text är full av citat och utsagor från personer likt Wadström som gjort observationer på slavhandeln. Pennington samlar bevis rörande samma företeelse för att sedan dra en slutsats att det då stämmer. När förslavande på grund av brott diskuteras tas utöver Wadström två andras observationer upp. Pennington är saklig i det han skriver och använder sig som sagt av andras observationer för att dra slutsatser och framställa sanningar. I Wadströms bok tar han upp förslavning på grund av varierande brott men att det ska ha varit en mycket liten del nämner

⁷⁵Muncaster, J. Pennington. Historical sketches of the slave trade, of its effects in Africa: Addressed to the people of Great-Britain. London: J. Stockdale, 1792, s. 1.

⁷⁶Pennington 1792, s. 77.

han inte. Eventuellt är det något Wadström sagt i efterhand eller så är det en egen tolkning av Pennington. Skulle det vara en tolkning från Penningtons sida skulle man kunna se det som ett sätt att öka hotbilden. Han tar till egna tolkningar för att trycka på det faktum att de flesta människor som såldes som slavar var helt oskyldiga. Genomgående i texten och inte bara där Wadström omnämns, använder sig Pennington av fakta för att dra sina slutsatser. Han använder sig av flertalet bevis för att komma fram till sanningar.

Vi menar att Pennington använder sig av logos som övertygelsemedel då han baserar sin argumentation på fakta. Vi gör även kopplingen att Pennington använder sig av etos då han vill framställa faktan som trovärdig genom att använda Wadströms observationer. Även här blir det tydligt att övertygelsemedlet patos saknas.

The eloquence of the British senate – Hazlitt. (1807)

Boken är skriven av William Hazlitt och är publicerad 1807. Boken är en sammanställning av de mest värtaliga och framstående talen i parlamentet från 1625 till 1807. I samlingen finns ett tal från William Wilberforce, talet som hölls 1789 tar upp slavhandeln och varför det ska förbjudas. I talets inledande fas förklarar Wilberforce att han inte ämnar tala till åhörarnas passion men till deras förnuft. Wilberforce menade inte att anklaga någon utan att tillsammans med hela det brittiska parlamentet stå som skyldig till slavhandelns fasor.⁷⁷ Det inledande uttalande som Wilberforce gör får honom att framstå som hederlig och kopplingen dras mot övertygelsemedlet etos. Genom att trycka på sin egen skuld tillsammans med parlamentet får vi känslan av trovärdighet. Wadström omnämns i talet och hans observationer tas upp när Wilberforce pratar om de krig som slavhandeln orsakat afrikanerna. I boken citeras Wilberforce tal”, From them it appeared, that the kings of Africa were never induced to engage in war by public principles, by national glory, and least of all, by the love of their people”.⁷⁸ Som Wadström beskriver i sin bok var krig ett sätt att få slavar och utan européernas behov av detta skulle det inte föras krig i stor utsträckning. Wilberforce menar att afrikanerna varken behövde eller ville kriga med varandra eftersom de hade för mycket kärlek till sitt folk. Den utläggning som Wilberforce gör här finns inte med i Wadströms bok där

⁷⁷Hazlitt, W., Great Britain. Parliament. *The eloquence of the British senate; or, Select specimens from the speeches of the most distinguished parliamentary speakers: from the beginning of the reign of Charles I, to the present time. With notes biographical, critical, and explanatory ...* London: Printed for Thomas Ostell, 1807, s. 400.

⁷⁸Hazlitt 1807, s. 401.

Wadström istället väljer att beskriva afrikanerna som tysta, oförargliga och att de trivs med sig själva och varandra, därför skulle de inte kriga om det inte vore för slavhandeln. Krigens orsak ligger i det behov som européerna har av slavar och utan behovet skulle kriget att upphöra. Som Wadström skriver i sin bok mutar européerna de afrikanska kungarna för att gå ut i krig med syftet att ta krigsfångar som sedan säljs som slavar.⁷⁹ Wilberforce använder Wadströms vittnesmål som ett sätt att stärka bevisen mot att kriget i Afrika grundar sig i slavhandeln. Detta gör han genom att hänvisa till Wadströms vittnesmål som förstahandskälla där han lägger tonvikt på att Wadström hade pratat om dessa krig med afrikanska prinsar och att de förklarade att kriget grundade sig i slavhandeln. Vidare använder Wilberforce ett känsloladdat språk för att eventuellt förstärka Wadströms vittnesmål. Det känsloladdade språket blir till exempel tydligt när han skriver om afrikanernas kärlek till folket, trots att Wilberforce inleder sitt tal med att försäkra åhörarna att han inte spelar på dess passion utan förnuft går det att diskutera. Han använder sig av begrepp och en retorik som talar till lyssnarnas känslor och Wilberforce använder då patos som övertygelsesmedel när han redogör för Wadströms observationer.

Cobbett's parliamentary history of England – Cobbett. (1806)

I denna bok finns debatter från det brittiska parlamentet. Wadström omnämns i debatten av William Wilberforce där han lägger fram ett förslag om avskaffande av slavhandeln. Wilberforce riktade mycket fokus på vilket sätt man fångade in slavar och hänvisade till vittnesmål från flera olika personer som varit på plats och bevittnat slavhandeln i Afrika.⁸⁰ Det framkommer i debatten att beväpnade grupper regelbundet gav sig ut på kvällarna och plundrade i grannbyarna och kom tillbaka med fångar. Dessa miserabla fångar kunde man se sitta på stranden med fötter och händer hopbundna i väntan på att gå ombord på slavskeppen. Wilberforce menade att den afrikanska civilisationen var illa skött, att afrikaner hade dålig moral samt att deras styre var oorganiserat. Detta innebar enligt Wilberforce att det var naturligt för de afrikanska hövdingarna att göra som de blev uppmanade av europeiska slavhandlare, alltså att plundra och fånga in slavar. Ett annat vittnesmål från ett vittne var att dessa plundringar oftast utfördes av morer Det är i detta sammanhang som Wadströms

⁷⁹ Hazilitt 1807, s. 401.

⁸⁰ Great Britain. Parliament., Cobbett, W. *Cobbett's parliamentary history of England: From the Norman conquest, in 1066, to the year, 1803. From which last-mentioned epoch it is continued downwards in the work entitled: "Cobbett's parliamentary debates"*. London: Printed by T. Curson Hansard, Published by R. Bagshaw, 1806, ss. 251-252.

vittnesmål används då Wilberforce hänvisar till att Wadström har vittnat om dessa plundringar.⁸¹ Wilberforce lägger tonvikt på att det är Wadströms egna vittnesmål och att Wadström förde anteckningar varje dag. Wadströms vittnesmål beskrivs enligt följande:” these ravages excited by presents of brandy, gunpowder and such other incentives and by the conditional promise of larger supplies were not only varied on by one community against another but the kings were stimulated to commit them in their own territories, on their own subjects”.⁸² Till sist nämns också ett exempel där en hövding som under berusning av alkohol inte kunde motstå dessa lockelser och till slut gick med på européernas krav vilket var att plundra och fånga in potentiella slavar.⁸³

Sett ur de olika övertygelsemedlen använder Wilberforce sig återigen av etos genom att han betonar att Wadström själv har bevittnat slavhandeln och att han förde dagbok dagligen. Vi gör tolkningen att Wilberforce använder Wadströms observationer för att göra sina egna argument mer trovärdiga och slagkraftiga. I frågan om att krigen och plundringarna faktiskt grundade sig i att fånga in slavar använder sig Wilberforce av logos som övertygelsemedel. Wilberforce använder sig av logos genom att använda Wadströms skildringar som tydliga bevis på att krigen och plundringarna faktiskt grundade sig i slavhandeln.

Slutsatser

För att återkoppla till syftet med studien så ville vi undersöka vilka argument Carl Bernhard Wadström presenterade i sin bok *Observation on the slave trade* och hur dessa argument användes av andra abolitionister. Vi vill även se till vilken retorik som användes när argumenten lades fram, dels av Wadström själv men också när de användes av andra i debatten. Vi kommer att börja med att svara på de första två frågeställningarna. Hela Wadströms bok är byggd på observationer och bevis på slavhandelns negativa effekt för afrikanerna. Han menar att slavhandeln är inhuman för den inhemska befolkningen vilket blir tydligt i hans sätt att skriva. Wadström beskriver inte slavhandlarna som människor utan djävular, han lägger stor vikt vid att slavhandeln är höjden av mänskligt sedefördärv. Han använder sig av ett textspråk som målar upp starka och tydliga bilder för läsaren och han

⁸¹ Cobbett 1806, s. 252.

⁸² Cobbett 1806, s. 252.

⁸³ Cobbett 1806, s. 252.

beskriver hur slavarna behandlas som vilda bestar och värre än grisar. Han använder sig av en retorik som väcker känslor och låter läsaren sätta sig in i slavarnas situation.

Vi anser att Wadström använder sig av övertygelsemedlet patos. Aristoteles beskriver att känslor är orsaken till varför man ändrar uppfattning och gör andra bedömningar. Det förekommer genomgående i texten att Wadström spelar på känslor för att övertyga läsaren att slavhandeln är ett brott mot mänskligheten. När han målar upp slavarnas hemska situation tolkar vi det som att han söker läsarens medlidande och när slavhandlarna målas upp som ondskefulla söker han väcka vrede hos läsaren.

Wadström betonar ofta och gärna att textens innehåll faktiskt bygger på hans egna observationer och att det han skriver har bevitnats med hans egna ögon. Det finns dock undantag då han istället skriver utifrån en andrahandskälla men i de fallen betonar han trovärdigheten. Aristoteles menar att etos är ett övertygelsemedel som handlar om att framställa sig själv som trovärdig, vilket Wadström utnyttjar genomgående i texten. Förutom att Wadström nämner det i bokens inledning finns det upprepade gånger utskrivet där han vill påminna läsaren om sin trovärdighet. Sättet han skriver om hur slavar behandlas gör att han framstår som hederlig och välvillig vilket Aristoteles också menar är en viktig faktor för att framstå som trovärdig.

I texten använder sig Wadström också av logos som övertygelsemedel, vilket innebär att han använder sig av argument underbyggda med fakta och observationer för att övertyga läsaren. Ett exempel är när han förklarar att afrikanerna behöver bli introducerade för lyxvaror, alltså saker som inte är absolut grundläggande. Genom att introducera afrikanerna till lyxvaror skulle de inte längre leva som djur utan bli civiliserade. Han presenterar inte bara bevis utan ger också lösningar på problemen, vilket i texten läggs fram som ren fakta. Wadström använder sig av samtliga övertygelsemedel i sina argument mot slavhandeln för att presentera sina argument så slagkraftigt som möjligt. Däremot menar vi att han till största del tillämpar patos för att övertyga läsaren.

Vidare vill vi svara på den tredje frågeställningen som undersöker vilken retorik som används i Wadströms omnämmanden. Gemensamt för samtliga abolitionister som omnämner Wadström är att de använder sig av etos som övertygelsemedel, detta för att hans observationer används som en trovärdig källa mot det gemensamma målet att förbjuda

slavhandeln. Ett exempel är när Wilberforce beskriver hur Wadström för anteckningar varje dag vilket han gör för att få Wadströms observationer att framstå som trovärdiga. Wadström dokumenterade i stunden vilket gjorde att det inte blev några eftertolkningar. Själva grunden i varför Wadström omnämns är det faktum att han anses vara en trovärdig källa och att hans observationer tillför något till debatten och främjar texternas syfte. Övertygelsemedlet logos är också en gemensam faktor för texterna där Wadström omnämns. Författarna vill genom Wadströms observationer tala till läsarens förnuft. Det är med hans observationer och då fakta som detta ska göras. Ett exempel är i Penningtons text där han sammanställer flertalet bevis för att dra slutsatser. Det är i sådana sammanhang han använder Wadström och tillsammans med liknande observationer drar Pennington slutsatsen att det stämmer. När Wadström omnämns diskuterar Pennington företeelsen förslavning genom kriminalitet, alltså att afrikaner som begår brott straffas genom att bli förslavade. Författarna använder sig av logos och presenterar fakta i sina texter och det är Wadströms observationer som står för dessa fakta. Något som sticker ut bland de författare som använder sig av Wadströms argument är det patos som Wilberforce använder sig av i ett av talen, han använder likt Wadström själv ett känsloladdat språk. Ett exempel är när Wilberforce använder sig av ord som förstärker och förmedlar starka känslor. Där omnämner han Wadström och använder ord som förstärker Wadströms ursprungliga argument och genom att använda sig av begrepp som kärlek till folket och nationell ära. Det är begrepp som Wadström inte använder sig av i boken.

Den retorik som används av abolitionisterna skiljer sig delvis från Wadströms då vi menar att Wadström till största del använder sig av övertygelsemedlet patos, medan abolitionisterna framförallt använder sig av etos och logos. Det finns spår av patos i texterna men inte i samma utsträckning som i Wadströms text. Anledningen tror vi är att Wadströms text och abolitionisternas texter skiljer sig åt i genre. Vi tolkar det som att Wadströms bok är skriven för att läsas av allmänheten med syftet att öka medvetenheten om slavhandelns baksida. Abolitionisternas texter är till viss del menade för allmänheten och då framförallt Penningtons text och Wilberforce "brev" till folket. De tre andra texterna är riktade till beslutsfattarna. Därför lämpar det sig bäst för de tre texterna att konkretisera argumenten och använda sig av trovärdiga bevis. Wadström presenterar en hel bok som bygger på hans egna erfarenheter och lämnar därför stort utrymme för beskrivning av de känslor han upplevde när han bevittnade slavhandeln. Vi upplever att i abolitionisternas texter fokuserar författarna bara på de bevis Wadström lämnar och inte den känslomässiga bakgrunden. För abolitionisternas del är det viktigare att använda sig av en trovärdig källa istället för att på Wadströms sätt övertyga med

känslor. Abolitionisterna söker troligtvis konkreta argument som är effektiva och slagkraftiga i debatten. Känslomässiga argument kan givetvis vara slagkraftiga men de kräver ofta en mer omfattande utläggning. Som Rönnbäck skriver fick Wadströms vittnesmål stort genomslag eftersom han var vetenskapsman och att debatten pågick under upplysningens glansperiod. Vi tolkar det som att det var viktigare för abolitionisterna att använda sig av etosargumentet, att använda sig av Wadströms auktoritet istället för det känslomässiga patosargumentet.

Ovanstående kan dock inte förklara avsaknaden av patos i Penningtons och Wilberforces brev till folket då de är texter som likt Wadströms bok är riktade till allmänheten. En tanke kan vara att tillskillnad från Wadström skriver inte Pennington och Wilberforce utifrån egna erfarenheter utan använder sig av andras observationer vilket gör att de inte sitter på samma känslomässiga grund som Wadström då han själv bevittnade slavhandels fasor.

Vårt resultat går emot den tidigare forskningen då Carey skriver att abolitionisterna använde sig av känslomässiga argument. Dock har han forskat på ett bredare källmaterial och det kan hända att den generella synen då blir annorlunda eftersom vi har ett begränsat material att arbeta med. Rönnbäck skriver likt Carey att abolitionisterna ofta använde sig av känslomässiga argument och att Wadströms bok gör det samma. Men Rönnbäck skriver också att Wadström använde sig en vetenskaplig retorik när han vittnade inför det brittiska parlamentet vilket andra abolitionister också strävade efter. Vetenskaplig retorik lämpade sig bra då det var under upplysningens tid vilket var en tid präglad av tankar om empirisk observation och vetenskap. Det kan vara en anledning till att Wadströms argument presenteras av abolitionisterna mer vetenskapligt än känslomässigt vilket stämmer överens med vår analys då etos och logos var de övertygelsemedel som var vanligast. Rönnbäcks analys att Wadström använder sig av känslomässiga argument i sin pamflett stämmer väl överens med den bild som vi kommit fram till i vår analys.

Didaktisk reflektion

Slaveriet och abolitioniströrelsen anser vi är en viktig del av historien som borde uppmärksammas mer i skolundervisningen. Vi upplever att man ofta pratar om slaveri och kolonialisering och dess konsekvenser men sällan vilka krafter som motverkade detta hemska. Slaveriet är idag ett aktuellt ämne då det är en pågående debatt om bland annat kring slaveriets konsekvenser. Det är också ett aktuellt ämne som kan vara viktigt i skolan då det förekommer olika former av slaveri även idag. Enligt ämnesplanen för historia 1b står det att undervisningen kan innehålla viktiga förändringsprocesser och händelser som till exempel mänskliga rättigheter och kolonialism.⁸⁴ Detta går utmärkt att koppla till slaveriet och dess avskaffande. För att få en förståelse för hur något som den atlantiska slavhandeln kunde förekomma kan det vara viktigt att vara medveten om att synen på mänskliga rättigheter och mänskliga värden skiljer sig från hur vi ser på det idag och hur man såg på det för 200 år sedan. Detta kan elever få lära sig genom att läsa gamla texter och debatter om slaveriet. Det står även i det centrala innehållet att eleverna ska få möta historiskt källmaterial som speglar människors roll i politiska konflikter och kulturella förändringar. Det står även att man ska tolka och använda olika slags källmaterial i digital form. Vårt källmaterial går utmärkt att använda för dessa ändamål. Dagens digitala möjligheter gör det också möjligt att enkelt komma åt sådant källmaterial som tidigare endast fanns i arkiv. Idag har de flesta eleverna tillgång till en dator vilket underlättar för eleverna och läraren att få tillträde till historiskt källmaterial.

Arbetets uppdelning

Vi har delat upp arbetet som så att arbetets inledning fram till bakgrunden har vi till stor del skrivit tillsammans. Under tidigare forskning har Christoffer fokuserat på delen som berör abolitioniströrelsen och Tobias har fokuserat på tidigare forskning om Wadström. Eftersom vi har suttit tillsammans och skrivit uppsatsen har vi haft ständig dialog med varandra diskuterat oss fram till vilket källmaterial och litteratur vi skulle ha och hur urvalet skulle ske.

⁸⁴ Skolverket 2011

Vi har delat upp huvudstudien som så att Tobias har fokuserat på den första sektionen av Wadströms bok och Christoffer har fokuserat på sektion två, tre och den sista reflekterande sektionen i boken. När det kommer till de texter där Wadström omnämns har vi delat upp det som så att Tobias har fokuserat på texterna *Cobbets parlamentairy history* och *a letter on the abolition*. Christoffer har fokuserat på texterna *The eloquence of the British senate* och *A letter to Wm. Wilberforce, Esq. - Philo-Africanus*. Vi har i grunden skrivit separat i dessa delar men efteråt läst igenom och korrigerat texterna tillsammans. Den sista texten som är skriven av Pennington gjorde vi tillsammans. Slutsatserna och den didaktiska reflektionen har vi också skrivit och kommit fram till gemensamt.

Referenslista

Litteratur

Ahlskog, Jonas, 'The political economy of colonisation: Carl Bernhard Wadström's case for abolition and civilisation', *Sjuttonhundratals*, s. 146-167, 2010

Allen, David *The French enlightenment and its others the mandarin, the savage and the invention of the human sciences*. [elektronisk resurs] Palgrave Macmillan, Basingstoke. 2012,

Aristoteles. *Retoriken*. Översättning, noter och inledning av Johanna Akujärvi. Med introduktion av Janne Lindqvist Grinde. 1. Utg. Retorikförlaget, Ödåkra, 2012.

Brown, Christopher Leslie., *Moral Capital: Foundations of British Abolitionism* [Elektronisk resurs] University of North Carolina Press, 2006

Carey, Brycchan., *British abolitionism and the rhetoric of sensibility* [Elektronisk resurs]: Writing, sentiment and slavery, 1760-1807, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005

Drescher, Seymour., *Abolition: A History of Slavery and Antislavery* [Elektronisk resurs] Cambridge University Press, Cambridge, 2009

Florén, Anders, Ågren, Henrik & Erlandsson, Susanna, *Historiska undersökningar: grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018

Mral, Brigitte, Gelang, Marie & Bröms, Emelie, *Kritisk retorikanalys: text, bild, actio*, Retorikförlaget, Ödåkra, Sverige, 2016

Putnam, Laura. The Transnational and the Text-Searchable: Digitized Sources and the Shadows They Cast The Transnational and the Text-Searchable. *The American Historical Review*, 121(2), 377-402, 2016.

Riksarkivet. *Svenskt biografiskt lexikon: Carl Bernhard Wadström* [Elektronisk resurs]: SBL. Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon, 2012.

Rönnbäck, Klas. "Enlightenment, Scientific Exploration and Abolitionism: Anders Sparrman's and Carl Bernhard Wadström's Colonial Encounters in Senegal, 1787–1788 and the British Abolitionist Movement", *Slavery & Abolition*, 34:3, 425-445, 2013.

Skolverket. *Läroplan, examensmål och gymnasiesamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Fritzes kundservice, 2011.

Tryckta källor

Archive.org

Wadström, Carl Bernhard. *An essay on colonization particularly applied to the western coast of Africa: with ... brief descriptions of the colonies ... in Africa, including those of Sierra Leona and Bulama*, Printed for the author by Darton and Harvey, London, 1794-1795

Wadström, Carl Bernhard. *Observations on the slave trade and a description of some part of the coast of Guinea during a voyage made in 1787 and 1788 in company with Doctor A. Sparrman and Captain Arrehenius*. Printed and sold by James Phillips, London, 1789.
[Hämtat på archive.org 2018-12-15]

Hathitrust [samtliga källor är hämtade 2018-12-20]

Great Britain. Parliament., Cobbett, W. *Cobbett's parliamentary history of England: From the Norman conquest, in 1066, to the year, 1803. From which last-mentioned epoch it is continued downwards in the work entitled: "Cobbett's parliamentary debates"*. London: Printed by T. Curson Hansard, Published by R. Bagshaw, 1806

Hazlitt, W., Great Britain. Parliament. *The eloquence of the British senate; or, Select specimens from the speeches of the most distinguished parliamentary speakers: from the beginning of the reign of Charles I, to the present time. With notes biographical, critical, and explanatory ...* London: Printed for Thomas Ostell, 1807

Muncaster, J. Pennington. *Historical sketches of the slave trade, of its effects in Africa: Addressed to the people of Great Britain*. London: J. Stockdale, 1792

Philo-Africanus, p. *A letter to Wm. Wilberforce, esq.*. London: Printed for J. Debrett. 1790

Wilberforce, W. *A letter on the abolition of the slave trade: addressed to the freeholders and other inhabitants of Yorkshire*. London: Printed by Luke Hansard & Sons, for T. Cadell and W. Davies. 1807